

LAUTARI DE CLEJANI

aka Taraf de Haïdouks

Begin jaren negentig veroverde een Roemeense groep Roma-muzikanten de Europese podia stormenderhand. Het Belgische label Crammed had hen als Taraf de Haïdouks losgelaten op het publiek. Het publiek viel en masse voor deze muzikanten met hun virtuoze spel, tandeloze grijnzen en grauwe oostblokkledij. In hun offensief vergaten de Belgen gemakshalve te vermelden dat het niet hun ontdekking was. Ze hadden inspiratie opgedaan bij een album uit 1988, een waar meesterwerk dat nu vrijwel vergeten is.

Tekst: **René van Peer**
Foto: **Speranta Radulescu**

In 1989 drukte de Amerikaanse componist Arnold Dreyblatt me op het hart om toch vooral op zoek te gaan naar een cd van een groep Roma uit een dorp in het zuiden van Roemenië. De cd was uitgegeven op een Frans label, dat wist hij. De naam van het label, de titel van de cd, de naam van de groep - hij kon het zich zo een twee drie niet herinneren. Maar als ik het tegenkwam, moest ik beslist eens luisteren: die lui waren fantastisch. Dat was een geweldig startpunt. Iemand eerst lekker maken en 'm dan zo het bos in sturen. Met zo weinig gegevens leverden zoektochten niets op en ik was de cd al weer zo goed als vergeten toen ik een paar jaar later eens op bezoek ging bij Harmonia Mundi. Na wat inleidend aftasten van smaak kwamen ze met wat cd's aandragen die me misschien zouden interesseren. In dat stapeltje een album met de droge titel *Roumanie: Musique des Tsiganes de Valachie - Les lautari de Clejani*, een onwaarschijnlijk lelijke prent op het boekje en opgesierd door afkortingen als AIMP en RTSR.

Stekker

Het was alsof iemand een stekker in een stop-contact gestoken had. Het zou toch te dol zijn als dit die ene cd was. Onprofessioneel zweet brak me uit. Of ze die cd eens wilden opzetten. Vanaf de eerste tonen was het raak. De muziek was al even elektrisch geladen als ik op dat moment. De intensiteit van de zang en de instrumenten was verschroeiend. De virtuositeit van de muzikanten boven alle twijfel verheven.

Het eerste nummer, bijna een kwartier lang, begint met een viool solo die het ene moment snel naar een toon trekt, dan weer even op een toon blijft stuiten, er omheen danst. Daar onderdoor een rap ratelend hakkebord, een vlot doorstappende bas en zacht pompende akkoorden van een accordeon. Twee zangers nemen steeds het woord van elkaar over. Je hoort ze soms tussen een paar regels door lachen. De stemming is opperbest. De stemmen hebben dat gruisige randje, de spanning in de keel, die je zo graag hoort in dergelijke feestmuziek. Na twaalf minuten breekt de spanning en vliegen de muzikanten ervandoor in een wervelende dans.

Als je denkt dat het voor even genoeg geweest is met de elektrische lading, heb je het mis. Het tweede nummer opent met een rauw knarsende solo van violist Nicolae Neacsu, die je haren recht overeind zet. Het raspende geluid wordt met een uitzonderlijke speeltechniek geproduceerd. Neacsu knoopt een paardehaar aan de melodisnaar en brengt die in trilling door de haar tussen de geharste duim en wijsvinger van zijn rechterhand te halen. Tegelijkertijd speelt hij de melodie op de gebruikelijke wijze met zijn andere hand. Bliksemsnel pakt hij de haar steeds vlakbij de snaar vast nadat hij aan het eind gekomen is. Zijn beheersing van deze techniek stelt hem in staat om krachtige ritmische accenten aan te brengen. Na deze introductie neemt hij de stok weer ter hand en strijkt hij met een zachtheid alsof hij de liefde van zijn leven streelt. Je hoort de stok suizen en fluiten terwijl hij over de snaren glijdt.

Vijf stukken staan er op deze cd. Het kortste, een danssuite met stampende voeten en gescaande aansporingen, duurt zes minuten. De afsluitende ballade gaat over de achttien minuten heen. Het is muziek met een lange

adem. Deze mensen weten de boog lang gespannen te houden. Het niveau van hun spel, de toewijding en concentratie blijft tot de laatste toon in stand.

Getroffen

Het begeleidende commentaar van Laurent Aubert, die de opnamen in Boekarest maakte, staat nogal in contrast met de lading van de muziek, heeft het afstandelijke van een etnomusicologische verhandeling. Niet zo vreemd als je bedenkt dat Aubert verbonden is aan de Archives internationales de musique populaire (AIMP), onderdeel van het Etnografisch Museum in Genève, en dat de cd een uitgave is van Ocora. Dit Franse label had (en heeft) een reputatie van wetenschappelijk verantwoordelijke verzorging hoog te houden. Maar soms zou je willen dat zo iemand iets van zijn verwondering of bewondering liet doorschemeren in zijn woorden. Nu lijkt het of hij net zo onaangedaan was als de microfoon in zijn hand.

Hoever hij getroffen was heeft hij later pas beschreven. Hij was in 1986 in Boekarest om een cd-set voor te bereiden met Roemeense muziek, in een tijdsbestek van tien jaar opgenomen door Constantin Brailoiu, de oprichter van het volksmuziekarchief in Genève. Deze Roemeense etnomusicoloog was de eerste die in zijn land uitgebreid onderzoek deed naar de muzikale tradities. Hij maakte daarbij gebruik van een fonograaf die stemmen en instrumenten direct op platen sneed. Aubert wilde in Boekarest kopieën maken van platen die daar bewaard gebleven waren. Zijn contactpersoon daar, Speranta Radulescu, vertelde hem over een groep muzikanten die hij beslist moest horen en opnemen, en liet hen overkomen uit hun dorp.

Aubert en Radulescu wachtten op hen in een kelder die provisorisch ingericht was als opnamestudio. Een weinig opvallende plek, om uit het blikveld van de alom aanwezige Securitate te blijven. Op het afgesproken tijdstip kwam niemand opdagen. Het gezelschap werd nerveus. Het was een kille winteravond, de stad slecht verlicht. Er kon van alles gebeurd zijn. Een gewelddadige ontmoeting van deze Roma-muzikanten met de politie (eerst slaan, dan vragen stellen) was niet uitgesloten. Pas drie uur later stonden ze voor de deur, door en door verkleumd en bepakt met koffers en instrumenten. Het hotel waar Radulescu hen had willen onderbrengen had hen geweigerd vanwege hun haveloze Roma-uiters, en ze hadden al die tijd door de straten van Boekarest gedwaald op zoek naar het adres van de 'studio'.

Nadat ze zich aan de kachel en wat glaasjes sterke drank gewarmd hadden, haalden ze hun instrumenten tevoorschijn en konden de opnamen beginnen. Aubert: "Ik herinner me dat ik vanaf de eerste noot van het eerste nummer volkomen in de ban was van deze muziek, die ik nauwelijks kende. Dat was het liefdeslied *Lunca Obdeanului*, dat in schroeiende dichtregels de onmogelijke liefde beschrijft tussen een Tristan en Isolde uit de

Balkan. Aan het stuur stonden Ion Manole en Dumitru Baicu, allebei erkende meesters. Het was als een uitbundig muzikaal steekspel waarin deze twee fantastische zangers en muzikanten elkaar muzikaal de loef afstaken terwijl ze elkaar begeleidden op viool en hakenbord. Er liepen rillingen langs mijn ruggraat, mijn haren gingen overeind staan: ik was overrompeld, uit tijd en ruimte geschoten door de bijna magische werking van deze muziek. Ik kon mijn geluk niet op - de intensiteit bleef onverminderd hoog gedurende de hele opnamesessie."

Struikrovers

Ocora bracht de opnamen in 1988 uit en de groep werd uitgenodigd om aansluitend in Genève en Parijs op te treden. Daar werden de muzikanten benaderd door Vincent Kenis en Stephane Karo van het Belgische label Crammed Discs die de Roemenen onder hun hoede wilden nemen, cd's wilden opnemen, tournees organiseren. Overleg met Aubert was er niet, en hoewel hij zich gepasseerd gevoeld moet hebben, realiseert hij zich dat hij niet als impresario voor de groep had kunnen werken. De groep stemde zonder aarzeling in met het voorstel van de twee Belgen en drie jaar later was de Taraf de Haïdouks geboren, met een gelijknamige cd en een eerste grote tour. Deze cd werd duidelijk onder betere omstandigheden opgenomen dan de eerste, de virtuositeit van de muzikanten is tot in de kleinste details vastgelegd. Iedereen lijkt zich lekker te voelen. Toch mist *Taraf de Haïdouks* de scherpte en de spontaniteit van de kelderopnamen in Boekarest. Het is of de onwennigheid en de zenuwen van die eerste keer, besproeid met sterke drank, in combinatie met een "het is nu of nooit"-gevoel, in 1986 een hoogspanning hebben opgeleverd die zich geen tweede keer liet herhalen. Maar de cd wordt een hit, de naam een begrip. De

subversieve bijklink van de naam 'haïdouk' (een vogelvrijverklarde struikrover in Zuid-Oost Europa, vergelijkbaar met Robin Hood) droeg daar ongetwijfeld aan bij.

Nog steeds trekt de groep volle zalen, ook al is de samenstelling ondertussen ingrijpend veranderd. Nicolae Neacsu, die in de pauze van optredens en na afloop al spelend tussen het publiek door liep en zijn hoed ophield om nog wat extra verdiensten binnen te halen, en Dumitru Baicu zijn overleden. Muzikanten van jongere generaties maken al jaren deel uit van de taraf. Mede door hun toedoen is het repertoire opgeschoven naar een aanzienlijk minder spannend middengebied. Technisch zijn ze misschien verder ontwikkeld dan hun voorgangers, maar ze delen niet meer de muzikale opoffers uit die je op die allereerste cd om de oren vlogen.

Roumanie: Musique des Tsiganes de Valachie - Les lautari de Clejani
Ocora C559036

Zie ook:

Village music from Romania: Oltenia - Moldavia - Transylvania
VDE CD 487-489

(drie cd's met opnamen van Constantin Brailoiu, samengesteld door Laurent Aubert en Speranta Radulescu; meer informatie op www.adem.ch)

Informatie en citaat over de opnamen van de groep in 1986 komen uit een essay van Laurent Aubert, *La musique « tzigane » ou le fruit défendu*, dat verschenen is in *Nicolas Bouvier et la musique*. De Genève à Tokyo, Hervé Guyader ed. (Genève, Zoé, februari 2008)

